

ARAŞTIRMA | RESEARCH

COVID-19 Pandemisinde Üniversite Öğrencilerinin Depresyon Düzeyleri ile Sosyal Medya Bağımlılıkları Arasındaki İlişki: Bir Yapısal Eşitlik Modeli

Relationship Between University Students' Depression Levels and Social Media Addiction in the COVID-19 Outbreak: A Structural Equation Model

Melih Dikmen ¹

1. Firat Üniversitesi Enformatik Bölümü, Elazığ

ABSTRACT

Objective: The purpose of this study is to examine the relationship between the depression levels of university students and their social media addiction in the COVID-19 pandemic through structural equation modeling.

Method: The research was conducted according to the relational survey model, one of the quantitative research methods. The research was carried out on 211 university students at Firat University. Burns Depression Scale, was used to determine the depression levels of students. Social Network Addiction Scale was used to determine the social media addiction levels of the students.

Results: There are significant relationships between depression level and social media addiction. A good fit was found between the obtained data and the predicted model. In this context, it has been determined that the depression levels of university students in the COVID-19 pandemic are the predictors of social media addiction. It has been observed that as the depression levels of university students increase, their social media addiction increases.

Conclusion: Depression and social media addiction form a spiral structure that negatively affects each other. In this context, the concept of depression in social media addiction can be seen as a cause or a consequence.

Keywords: Depression, social media addiction, COVID-19

ÖZ

Amaç: Bu araştırmanın amacı COVID-19 pandemisinde üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri ile sosyal medya bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi yapısal eşitlik modellemesiyle incelemektir.

Yöntem: Araştırma nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeline göre yürütülmüştür. Araştırma Firat Üniversitesindeki 211 üniversite öğrenci üzerinde gerçekleştirilmiştir. Öğrencilerin depresyon düzeylerini belirlemek amacıyla Burns Depresyon Ölçeği kullanılmıştır. Öğrencilerin sosyal medya bağımlılık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla ise Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği kullanılmıştır.

Bulgular: Depresyon düzeyi ve sosyal medya bağımlılığı arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Elde edilen veri ile öngörülen model arasında iyi uyum saptanmıştır. Bu bağlamda üniversite öğrencilerinin COVID-19 pandemisindeki depresyon düzeylerinin sosyal medya bağımlılıklarının yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri arttıkça sosyal medya bağımlılıklarının arttığı gözlemlenmiştir.

Sonuç: Depresyon ve sosyal medya bağımlılığının birbirini olumsuz yönde etkileyen sarmal bir yapıyı oluşturduğu söylenebilir. Bu bağlamda sosyal medya bağımlılığında, depresyon kavramı bir sebep olabileceği gibi bir sonuç olarak da görülebilir.

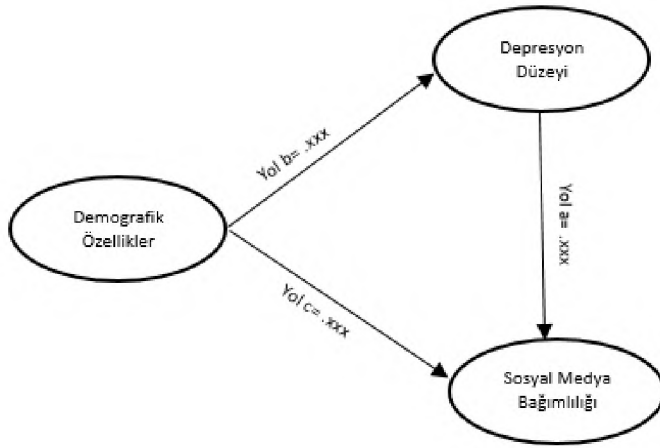
Anahtar kelimeler: Depresyon, sosyal medya bağımlılığı, COVID-19

GİRİŞ

Korku, endişe ve stres algılanan ya da gerçek tehditlere karşı verilen normal tepkilerdir. Bireyler bilinmeyen veya belirsizlik içeren bir durumla karşı karşıya kaldıklarında olağan dışı tepkiler verebilirler. Bu nedenle, bireylerin COVID-19 salgını boyunca farklı tepkiler göstermeleri, korku yaşamaları normal ve anlaşılır bir durumdur. Bu dönemde bireylerin virüse yakalanma korkusuna ek olarak, virüsün yayılmasını kontrol altına almak ve yavaşlatmak amacıyla uygulanan bir takım kısıtlamalar, bireylerin rutin yaşamlarında büyük değişiklikler oluşturmuştur (1). Yaşanan bu değişikliklerle birlikte salgın ile ortaya çıkan belirsizlik, korku, kafa karışıklığı, panik gibi duyguların bireylerde anksiyete, depresyon ve uyku bozukluklarına neden olduğu (2) belirtilmektedir. Krings ve arkadaşları göre evde kalmak zorunda olan bireylerde hastalıktan kaynaklanan korku, geleceğe dair belirsizlik, finansal güvensizlik, stres ve endişe düzeyi artacaktır (3). Ağır Akut Solunum Yolu Yetersizliği Sendromu (SARS) gibi önceki pandemilerde bireylerin stres, anksiyete ve depresyon düzeylerinde yüksek oranda artış olduğu (4) rapor edilmektedir. Benzer biçimde COVID-19 salgınında da bireylerin depresyon düzeylerinde yüksek bir artış yaşandığı (5) belirlenmiştir. Depresyon yaygın ve ciddi bir duygudurum bozukluğudur (6). Amerikan Psikiyatri Derneği'ne göre depresyon, bireyin düşünme şeklini, davranışlarını ve duygularını olumsuz yönde etkiler (7). Somatik ve bilişsel değişikliklerin eşlik ettiği depresyondaki birey üzgün, mutsuz ve huzursuz bir ruh haline sahiptir (8). Ayrıca depresyon, kontrol altına alınmadığında bireyi intihara sürükleyen ciddi bir hastalıktır (9). Truschel'e göre depresyondaki birey, sürekli üzüntü ve umutsuzluk duyguları yaşar ve bir zamanlar zevk aldığı aktivitelere karşı ilgisini kaybeder. Bireyler, depresyonun neden olduğu duygusal sorunların yanı sıra, kronik ağrı veya sindirim sorunları gibi fiziksel bir semptomu da yaşayabilir (10).

COVID 19 gibi ani salgınların yaşandığı dönemlerde, bireylerin hastalık semptomlarını öğrenmesi ve hastalığa karşı alınacak önlemler hakkında zamanında ve güvenilir bilgiye erişmesi önemlidir (11). Günümüzdeki bireyler bu bilgilere ulaşmak amacıyla sosyal medya araçlarını hızlı ve etkili platformlar olarak görmektedirler (12). Virüsün yayılmasını kontrol altına almak amacıyla zorunlu karantinaların ve sosyal mesafe kurallarının yaşandığı bu dönemlerde günün tamamını evde geçiren bireyler sınırlı fiziksel aktivitelere sahiptir. Dolayısıyla bireyler sosyalleşme ihtiyacını gidermek, hastalık hakkında bilgiye erişmek ve artan zamanını harcamak amacıyla interneti ve sosyal medya ağlarını yoğun olarak kullanmaktadırlar (2-17). Yapılan araştırmalar (13,14) sosyal medya ağlarının yoğun olarak kullanımı bazı sorunları beraberinde getirdiğini göstermektedir. Pandemi döneminde bireylerin ruhsal durumlarını inceleyen bir araştırmada (15), salgın ile ilgili yanlış bilgiler ve doğrulanamayan içerikler, sosyal medyada endişe verici bir oranda arttığı belirlenmiştir. Bu durum insanlar arasında panik ve korkuya neden olmaktadır (16-45). Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) insanları paniğe, damgalanmaya ve mantıksız davranışlara yol açan sosyal medya söylentilerine karşı uyarmaktadır (18). COVID-19 salgınında yaşanan birçok belirsizlik gibi sosyal medyanın bu endişe verici kullanımının geçici bir durum mu yoksa ruhsal sağlığın bozulması sonucunda ortaya çıkan bağımlılık davranışının bir göstergesi mi olduğu belirsizdir (19). Bu duruma ilişkin yapılan araştırmalar sosyal medyanın daha aktif kullanılmasının nedenleri arasında depresyon düzeyinin etkili olduğunu belirtmiştir. Balci ve Baloğlu'nun yaptığı araştırmada şiddetli depresyon belirtisi gösteren bireylerin daha az depresyon belirtisi gösteren bireylere göre yüksek düzeyde sosyal medya bağımlısı olduğu belirlenmiştir (20). Bu bulgulara benzer olarak gençlerin sosyal medya kullanımlarının artmasının psikolojik semptomlarla anlamlı ilişkisi olduğunu ortaya çıkaran araştırmalarda (21) bulunmaktadır.

Bu araştırmanın amacı COVID-19 salgınında üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri ile sosyal medya bağımlılıkları arasındaki ilişkiyi yapısal eşitlik modeliyle incelemektir. Araştırmanın amacına ilişkin model Şekil 1’de sunulmuştur. Şekil 1’de görüldüğü üzere araştırmada üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri ile sosyal medya bağımlılıkları arasındaki ilişkinin belirlenmesinin yanı sıra cinsiyet, yaş düzeyi, eğitim düzeyi, medeni durum ve günlük internet kullanım süresi gibi değişkenlerin depresyon ve sosyal medya bağımlılığı üzerindeki etkileri yapısal eşitlik modeliyle test edilmiştir. Alanyazında sosyal medya bağımlılığı ile depresyon arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmaların (20-43) var olduğu görülmektedir. Bu araştırmada hem ele alınan bağımsız değişkenler açısından hem de araştırmada kullanılan veri çözümleme yöntemleri bakımından alanyazındaki araştırmalardan farklılaşmaktadır. Bu bağlamda araştırmadan elde edilecek bulgular alanyazına özgün katkı sunabilir.

Şekil 1. Üniversite öğrencilerinin demografik özellikleri, depresyon düzeyleri ve sosyal medya bağımlılıklarını tasvir eden varsayımsal yapısal eşitlik model

YÖNTEM

Örneklem

Araştırmanın evrenini Fırat Üniversitesindeki öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise evrenden basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 211 öğrenci dâhil edilmiştir. Bu örnekleme yönteminde evrende bulunan her bireyin örneğe seçilme olasılığı birbirine eşittir. Araştırmaya katılan üniversite öğrencilerinin 73’ü (%34.6) erkek, 138’i (%65.4) kadındır. Yaş düzeyleri 18 ila 38 arasında değişmektedir. Öğrencilerin 148’i (%70.1) lisans, 52’si (%24.6) yüksek lisans, 11’i (%5.2) doktora programında eğitim görmektedir. Öğrencilerin medeni durumları incelendiğinde 127’si (%60.2) bekâr, 80’i (%37.9) evli ve 4’ü (%1.9) boşanmış/ayrılmıştır. Günlük internet kullanım sürelerine göre dağılımları incelendiğinde 12’si (%5.7) 1 saatten az, 116’sı (%55.0) 1-3 saat, 5’i (%2.4) 4-7 saat, 78’i (%37.0) 8 saat ve üzeri olduğu belirlenmiştir.

İşlem

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Bu kapsamda üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri ile sosyal medya bağımlılıkları arasındaki ilişki Yapısal Eşitlik Modeliyle incelenmiştir. Yapısal Eşitlik Modelleri (YEM) özellikle kuramsal bir temeli olan nedensel ilişkileri sınamada kullanılan istatistiksel bir yaklaşımdır (22). Araştırmada kullanılan veri toplama araçları Google Formlar aracılığıyla internet ortamına taşınmıştır. Daha sonra Öğretim Elemanları aracılığıyla sanal formların

bağlantı adresi çevrimiçi olarak (Google Formlar aracılığıyla) öğrencilere gönderilmiştir. Öğrencilerden veri toplama araçlarını gönüllü olarak doldurdıklarını beyan etmeleri istenmiştir. Ayrıca öğrencilere istedikleri zaman veri toplama araçlarını doldurmayı yarıda bırakabilecekleri bildirilmiştir. Bu araştırma, Fırat Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik kurulunun /29/07/2020-tarihli 403974 sayılı kararı ile alınan izinle yürütülmüştür. Katılımcılardan bilgilendirilmiş gönüllü olur formu alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırmada öğrencilerin demografik özelliklerinin belirlenmesi amacıyla araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formu, Burns Depresyon Ölçeği ve Sosyal Ağ Bağımlılığı ölçeği olmak üzere üç farklı veri toplama aracı kullanılmıştır.

Kişisel Bilgi Formu

Araştırmacı tarafından geliştirilen kişisel bilgi formunda öğrencilerin cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, medeni durumu ve günlük internet kullanım süresi gibi bilgilerin elde edilmesi amaçlanmıştır.

Burns Depresyon Ölçeği

Burns Depresyon Ölçeği David Burns tarafından geliştirilmiş olup, Tuncer ve Dikmen tarafından Türkçeye uyarlanmıştır (23). Beşli likert tipte geliştirilen ölçek, 25 madde ve 6 alt boyuttan oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları Aktiviteler ve Kişisel İlişkiler, Duygu ve Düşünceler, Duygu Yitimi, İntihar isteği, Fiziksel Belirtiler ve Sağlık Sorunları olarak adlandırılmıştır. Katılımcılardan son bir haftasını dikkate alarak ölçekte ifade edilen semptomların yaşanma sıklığına göre her bir maddeyi; sıfır (0) “hiç”, bir (1) “biraz”, iki (2) “orta derecede”, üç (3) “çok fazla” ve dört (4) “aşırı derecede” olarak yanıtlamaları istenmektedir. Katılımcıların 1’den 25’e kadar olan tüm maddelere verdikleri yanıtlar toplanarak değerlendirilir. Ölçekten elde edilen toplam puana göre değerlendirmeler yapılmaktadır. 0-5 puan aralığı “Depresyon yok”, 6-10 puan aralığı “Normal ama mutsuz”, 11-25 puan aralığı “Hafif depresyon” 26-50 puan aralığı “Orta depresyon” 51-75 puan aralığı “Ağır depresyon” ve 76-100 puan aralığı “Aşırı depresyon” olarak değerlendirilmektedir. Ölçekten 10 ve üzeri puan alan bireylerin kendi kişisel ihtiyaçları ve isteği doğrultusunda profesyonel yardım alabilecekleri belirtilmektedir. Ancak ölçekten alınan skordan bağımsız olarak “intihar isteği” boyutundan puan alan kişiler mutlaka bir uzmana danışmaları gerekmektedir. Ölçeğin uyarlama çalışmasında Cronbach’s Alpha katsayısının .92 olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada ise Cronbach’s Alpha katsayısı .95 olarak hesaplanmıştır.

Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği

Araştırmada kullanılan bir diğer veri toplama aracı olan Sosyal Ağ Bağımlılığı Ölçeği Karaca ve arkadaşları tarafından geliştirilmiştir (24). Ölçek beşli likert tipinde geliştirilmiş olup, katılımcıların ölçekte yer alan her bir maddeyi 1’den (Kesinlikle katılmıyorum) 5’e (Kesinlikle katılıyorum) kadar puanlamaları istenmektedir. Ölçek 26 madde ve 5 alt boyuttan oluşmaktadır. Bu alt boyutlar; Dikkat Çekme, Duygu Durum Değişikliği, Geri Çekilme Belirtileri, Çatışma ve Nüks Etme olarak etiketlenmiştir. Karaca ve arkadaşları ölçeğin güvenirliğine ilişkin Cronbach’s Alpha katsayısını .95 olarak bulmuştur (24). Bu çalışmada ise Cronbach’s Alpha katsayısı .93 olarak bulunmuştur. Bu doğrultuda ölçeklerin çalışmada kullanılmasının uygun olduğu söylenebilir.

Veri Analizi

Araştırmada temel istatistiksel analizler için lisanslı SPSS 21 ve Yapısal Eşitlik Modellemesi için

lisanslı AMOS 20 programları kullanılmıştır. Veri analizine başlamadan önce geçersiz veya eksik veriler kontrol edilmiştir. Kontrol sonucunda 17 katılımcının veri toplama araçlarını tam olarak doldurmadıkları belirlenmiştir. Bu katılımcı verileri analize dâhil edilmemiştir. Daha sonra veriler normal dağılım ve doğrusallık açısından değerlendirilmiştir. Çarpıklık ve basıklık değerlerinin [-1.5 ile 1.5] arasında olması dağılımın normalliğinin göstergesi olarak kabul edilebileceği bildirilmektedir (25). Ölçeklere ilişkin basıklık ve çarpıklık değerleri incelendiğinde depresyon ölçeğinin [.593; -.454] aralığında sosyal ağ bağımlılığı ölçeğinin [.007; -.239] aralığında olduğu belirlenmiştir. Bu doğrultuda normallik varsayımının karşılandığı söylenebilir. Ayrıca araştırmada kullanılan değişkenlerin korelasyon düzeyleri incelenerek çoklu bağlantının olup olmadığı değerlendirilmiştir. Variance Inflation Factor (VIF) ile çoklu bağlantı incelenmiş olup, değişkenler arasında çoklu bağlantının olmadığı belirlenmiştir (kabul edilebilir VIF <5.0). Verilerin analizinde tanımlayıcı istatistiksel metotlar (sayı, yüzde, ortalama, standart sapma) kullanılmıştır.

Araştırmada ikiden fazla grupları içeren bağımsız değişkenlerin karşılaştırılmasında bazı gruplara düşen frekans sayılarının 30'un altında olduğu görülmüştür. Russell ve Purcell parametrik testlerin 30'dan düşük gruplarla birlikte kullanılmaması gerektiğini belirtmektedir (26). Bu doğrultuda parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Araştırmada değişkenler arasındaki ilişki .00 - .19 çok zayıf ilişki, 0.20- 0.39 zayıf ilişki, 0.40 - 0.69 orta düzeyde ilişki, 0.70 - 0.89 yüksek düzeyde ilişki ve 0.90- 1.00 çok yüksek düzeyde ilişki olarak yorumlanmıştır (27). Çalışmanın yapısal eşitlik modellemesi için bazı indeks değerleri hesaplanmış ve yorumlanmıştır. Schermelleh-Engel ve arkadaşları RMSEA değerinin 0.05 ve altı iyi uyuma, 0.08 ve 0.1 arasındaki değerler kabul edilebilir bir uyuma; GFI, AGFI, CFI ve IFI değerlerinin ise 1'e yakın olması iyi uyuma işaret ettiğini belirtmektedir (28). Yapısal eşitlik modellemesindeki etki büyüklüklerinin yorumlanmasında Cohen'in (.10 düşük, .30 orta, .50 ve üzeri ise güçlü) aralıkları dikkate alınmıştır (29).

BULGULAR

Araştırmada ilk olarak üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerine ilişkin betimsel bulgular incelenmiştir. Bu duruma yönelik sonuçlar Tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. COVID-19 salgınında üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri

Ölçek ve Altboyutları	N	$\bar{X}$	SS
Depresyon Ölçeği Tamamı	211	28.95	19.21
Aktiviteler ve Kişisel İlişkiler	211	8.65	6.18
Duygu ve Düşünceler	211	6.63	5.50
Duygu Yitimi	211	5.37	3.65
İntihar isteği	211	1.12	2.43
Fiziksel Belirtiler	211	5.04	3.01
Sağlık Sorunları	211	2.13	1.95

Tablo 1'de görüldüğü üzere üniversite öğrencilerinin Depresyon ölçeğinin tamamına ilişkin puan ortalamalarının (28.95 ± 19.21) düzeyinde olduğu tespit edilmiştir. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin puan ortalamaları incelendiğinde "*Aktiviteler ve Kişisel İlişkiler*" alt boyutunun (8.65 ± 6.18) düzeyinde, "*Duygu ve Düşünceler*" alt boyutunun (6.63 ± 5.50) düzeyinde, "*Duygu Yitimi*" alt boyutunun (5.37 ± 3.65) düzeyinde, "*İntihar İsteği*" alt boyutu (1.12 ± 2.43) düzeyinde, "*Fiziksel Belirtiler*" alt boyutu (5.04 ± 3.01) düzeyinde ve "*Sağlık Sorunları*" alt boyutu (2.13 ± 1.95) düzeyinde olduğu görülmektedir.

Araştırmada incelenen bir diğer durum üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyine göre dağılımlarıdır. Bu duruma yönelik elde edilen bulgular Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. COVID-19 salgınında üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri

Depresyon Düzeyi	N	%
Depresyon yok	23	10.9
Normal ama mutsuz	13	6.2
Hafif depresyon	70	33.2
Orta depresyon	74	35.1
Ağır depresyon	31	14.7
Toplam	211	100.0

Tablo 2’de görüldüğü üzere araştırmaya katılan üniversite öğrencilerin depresyon düzeyleri incelendiğinde 23’ü (%10.9) depresyon yok, 13’ü (%6.2) normal ama mutsuz, 70’i (%33.2) hafif depresyon, 74’ü (%35.1) orta depresyon, 31’i (%14.7) ağır depresyonda olduğu belirlenmiştir. Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerine göre sosyal medya bağımlılıkları incelenmiştir. Üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerine yönelik dağılımları incelendiğinde gruplar arası dağılımlarda önemli farklılıklar olduğu gözlemlenmiştir. Bu nedenle parametrik olmayan testlerden Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 3’te verilmiştir.

Tablo 3. Üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerine göre sosyal medya bağımlılıkları

Ölçek	Depresyon Düzeyi	N	S.O	χ^2	sd	p	Fark
Sosyal Medya Bağımlılığı	Depresyon yok	23	12,00	192.393	4	.000	1<3, 1<4,
	Normal ama mutsuz	13	30,00				1<5, 2<3,
	Hafif depresyon	70	71,50				2<4, 2<5,
	Orta depresyon	74	143,50				3<4, 3<5
	Ağır depresyon	31	196,00				
1:Depresyon yok, 2: Normal ama mutsuz, 3: Hafif depresyon, 4: Orta depresyon, 5: Ağır depresyon							

Tablo 3’te görüldüğü üzere ağır, orta ve hafif depresyonda olan bireylerin, normal ama mutsuz olan bireyler ve depresyonda olmayan bireylere göre sosyal medya bağımlılıkları anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir ($p < .05$). Ayrıca ağır ve orta depresyonda olan bireyler, hafif depresyonda olan bireylere göre sosyal medya bağımlılıkları anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir ($p < .05$). Bu doğrultuda depresyon düzeyi arttıkça sosyal medya bağımlılığının arttığı söylenebilir. Araştırmanın alt problemleri doğrultusunda belirlenmek istenen bir diğer durum bağımsız değişkenler ile bağımlı değişkenler arasındaki ilişkidir. Bu duruma yönelik bulgular Tablo 4’te verilmiştir.

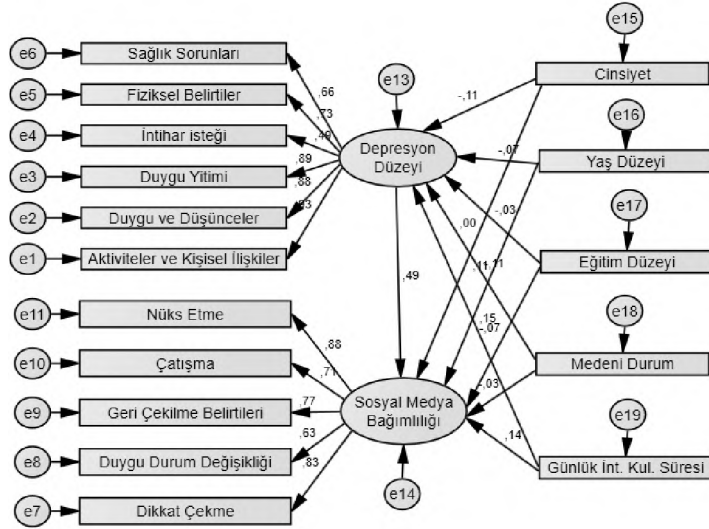
Tablo 4. Araştırmanın değişkenlerine ilişkin korelasyon katsayıları

Değişkenler	1	2
Depresyon Düzeyi	-	
Sosyal Medya Bağımlılığı	.437**	-
Cinsiyet	-.067	-.010
Yaş Düzeyi	-.176*	-.052
Eğitim Düzeyi	-.014	-.059
Medeni Durum	-.168*	-.080
Günlük İnternet Kullanım Süresi	.169*	.227**

* $p < .05$; ** $p < .01$; N=211; 1: Depresyon Düzeyi; 2: Sosyal Medya Bağımlılığı

Tablo 4’te görüldüğü üzere depresyon düzeyi ile sosyal medya bağımlılığı arasında orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişki belirlenmiştir ($r = .437$; $p < .01$). Araştırmada ayrıca depresyon düzeyi ile yaş ($r = .176$) ve medeni durum ($r = .168$) arasında negatif yönde çok zayıf korelasyon tespit edilirken ($p < .05$), günlük internet kullanım süresi arasında pozitif yönde çok zayıf korelasyon belirlenmiştir ($r = .169$). Sosyal medya bağımlılığı ile günlük internet kullanım süresi arasında ise pozitif yönde zayıf korelasyon olduğu saptanmıştır ($r = .227$).

Araştırmada yer alan değişkenlerin korelasyon düzeyleri incelendikten sonra bağımsız değişkenler (cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum ve günlük internet kullanım süresi) ile bağımlı değişkenler (depresyon düzeyi ve sosyal medya bağımlılığı) arasındaki ilişki yapısal eşitlik modellemesiyle incelenmiştir. Ayrıca araştırmanın amacı doğrultusunda depresyon düzeyinin sosyal medya bağımlılığı üzerindeki doğrudan etkisi de incelenmiştir. Elde edilen bulgular Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Depresyon düzeyi, sosyal medya bağımlılığı, cinsiyet, yaş düzeyi, eğitim düzeyi, medeni durum ve günlük internet kullanımına ilişkin yol analizi diyagramı

Tablo 5. Bağımlı ve bağımsız değişkenlere ilişkin yol analizi katsayıları

Yordanan		Yordayan	B	S.H.	t.	Beta	p
Sosyal Medya Bağ.	<--	Depresyon Düzeyi	.058	.008	6.86	.489	.000***
Depresyon Düzeyi	<--	Cinsiyet	-1.315	.834	-1.58	-.109	.115
Depresyon Düzeyi	<--	Yaş Düzeyi	-.335	.312	-1.07	-.074	.283
Depresyon Düzeyi	<--	Eğitim Düzeyi	-.255	.688	-.370	-.026	.711
Depresyon Düzeyi	<--	Medeni Durum	-1.233	.748	-1.65	-.114	.099
Depresyon Düzeyi	<--	Günlük İnt. Kul. Sür.	.826	.385	2.14	.149	.032*
Sosyal Medya Bağ.	<--	Cinsiyet	.001	.090	.012	.001	.990
Sosyal Medya Bağ.	<--	Yaş Düzeyi	.056	.034	1.65	.105	.098
Sosyal Medya Bağ.	<--	Günlük İnt. Kul. Sür.	.092	.042	2.20	.141	.028*
Sosyal Medya Bağ.	<--	Eğitim Düzeyi	-.077	.074	-1.04	-.066	.299
Sosyal Medya Bağ.	<--	Medeni Durum	-.036	.081	-.439	-.028	.661

*p< .05, ***p< .001

Yol analizine ilişkin sunulan modelde hiçbir modifikasyon işlemi yapılmamıştır. Şekil 2’de verilen modelin uyum iyiliği değerleri incelenmiştir. Modelin gerekli uyum iyiliği değerlerini karşıladığı söylenebilir [$\chi^2 = 291.20$, $sd = 98$, $\chi^2/sd = 2.971$, $RMSEA = .097$ ($LO = .08$, $HI = .11$), $CFI = .88$, $GFI = .86$, $AGFI = .81$, $IFI = .88$, $TLI = .85$, $SRMR = .081$]. Araştırmada test edilen modelin doğrulandığı belirlendikten sonra depresyon düzeyinin, sosyal medya bağımlılığı üzerindeki yordayıcılığı hesaplanmıştır. Ayrıca araştırmada ele alınan bağımsız değişkenlerin, depresyon düzeyi ve sosyal medya bağımlılığı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Bu durumlara ilişkin yapılan yol analizi katsayıları Tablo 5’te sunulmuştur.

Tablo 5'te görüldüğü üzere depresyon düzeyinin ($\beta = .49$, $t=6.86$, $p<.001$) sosyal medya bağımlılığının yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Analiz sonuçları depresyon düzeyinin sosyal medya bağımlılığına ilişkin varyansın %23'ünü açıkladığını göstermektedir ($R^2 = .234$, $p<.001$). Ayrıca günlük internet kullanım süresi, depresyon düzeyi ($\beta = .15$, $t= 2.14$, $p<.05$) ile sosyal medya bağımlılığının ($\beta = .14$, $t= 2.20$, $p<.05$) yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgular günlük internet kullanım süresinin depresyon düzeyine ilişkin varyansın %3'ünü ($R^2 = .028$, $p<.05$), sosyal medya bağımlılığına ilişkin varyansın ise %5'ini ($R^2 = .051$, $p<.05$) açıkladığını göstermektedir.)

TARTIŞMA

Bu çalışma üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri ile sosyal medya bağımlılıkları arasındaki ilişkinin yapısal eşitlik modeliyle incelenmesi amacıyla tasarlanmıştır. Ayrıca araştırmada yapısal eşitlik modeli ile cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, medeni durum ve günlük internet kullanım süresi gibi değişkenlerin depresyon düzeyi ve sosyal medya bağımlılığı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırmanın bulguları depresyon düzeyi ile sosyal medya bağımlılığı arasında anlamlı ilişki olduğunu göstermektedir. Araştırma kapsamında elde edilen veriler ile öngörülen model arasında iyi uyum saptanmıştır. Araştırmanın sonuçları COVID-19 salgınında üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerinin sosyal medya bağımlılıklarının yordayıcısı olduğunu göstermektedir. Alanyazın incelendiğinde (20,21,30,31) sosyal medya bağımlısı olan bireylerde depresif bulgulara rastlanmış ve depresyon ile sosyal medya bağımlılığı arasında güçlü bir ilişki olduğu belirlenmiştir. COVID-19 salgınında yaşanan stres ve kaygı sonucunda bireylerin depresif semptomlar gösterdiği bildirilmektedir. Bu bireyler salgın hakkında daha fazla bilgi edinmek amacıyla sosyal medyaya yöneldiği, sosyal medya platformlarında ise salgınla ilgili yapılan yanlış bilgilendirmeler, asılsız haberler ve sahte ölüm oranları gibi durumların panik ve korkuya neden olduğu (18) rapor edilmiştir. Dolayısıyla salgın döneminde depresyon ve sosyal medya bağımlılığı birbirini olumsuz yönde etkileyen sarmal bir yapıyı oluşturduğu söylenebilir. Ayrıca COVID-19 salgınında depresyonun sosyal medya bağımlılığının bir sebebi olabileceği gibi bir sonucu olarak da görülebilir. Bu yönüyle araştırmadan elde edilen sonuçlar alanyazındaki çalışmalarla örtüşmektedir. De la Peña ve Quintanilla tarafından yapılan çalışmada bu araştırmanın bulgularından farklı olarak sosyal medya ağlarının bireylerin ailesiyle ve arkadaşlarıyla her an ve sıklıkla iletişim kurmasını sağladığından dolayı sosyal etkileşimi arttırdığı, depresyon ve anksiyeteyi ise azalttığı bildirilmiştir (32). Elde edilen çelişkili sonuçlar salgın nedeniyle yaşanan merak, korku ve belirsizlik gibi durumların depresyonu tetiklemesinden ve salgın hakkında bilgiye ulaşmak amacıyla yoğun bir biçimde sosyal medya kullanılmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Araştırmada üniversite öğrencilerinin orta düzeyde depresyonda oldukları görülse de, bazı öğrencilerin ağır depresyon semptomlarına sahip oldukları belirlenmiştir. Elde edilen bulgular alanyazındaki araştırmaların (20,33) sonuçlarıyla örtüşmektedir. Yapılan araştırmalarda (34) COVID-19 ile ilişkili olarak bireylerin ruh sağlığının önemli ölçüde bozulduğu rapor edilmektedir. Ayrıca COVID-19 salgınında Amerika'da anksiyete bozukluğu semptomlarının yaygınlığı, 2019'un ikinci çeyreğinde rapor edilenlerin yaklaşık üç katı kadar olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda COVID-19 salgınında yaşanan belirsizlik, kısıtlamalar, eğitim ve öğretimin kesintiye uğraması gibi durumların bazı öğrencilerin ruhsal yapısını önemli ölçüde etkilemiş olabilir. Nitekim tüm öğrencilerin COVID-19 salgınında depresyon düzeylerinin benzer oranda etkilanmemesi kişilik yapısından ve çevresel faktörlerden kaynaklanabileceği (35) belirtilmektedir.

Araştırmada üniversite öğrencilerinin depresyon düzeyleri arttıkça sosyal medya bağımlılıklarının arttığı belirlenmiştir. Benzer bulgulara Balcı ve Baloğlu tarafından yapılan araştırmada da rastlanılmaktadır

(20). Seabrook ve arkadaşlarına göre depresif belirtiler ile problemli sosyal medya kullanımı arasında iki yönlü ilişki olup her biri diğerinin oluşumuna katkıda bulunur ve etkisini artırır (36). Bu bağlamda bireyin depresyon düzeyinin artması sosyal medya bağımlılığını arttıracaktır. Ayrıca COVID-19 salgınında depresyon düzeyi yüksek olan öğrencilerin daha fazla sosyal medya bağımlısı olmalarının bir nedeni olarak pandemi boyunca ortaya çıkan sosyalleşme ve iletişim ihtiyacını gidermek ve salgın hakkında sürekli bilgi edinme isteğinden kaynaklanmış olabilir.

Araştırmada üniversite öğrencilerinin demografik özelliklerine göre depresyon düzeyleri ve sosyal medya bağımlılıkları incelenmiştir. Elde edilen bulgular öğrencilerin yaşları ile depresyon düzeyleri arasında negatif yönde zayıf düzeyde anlamlı korelasyona rastlanılmıştır. Ayrıca günlük internet kullanım süresinin depresyon düzeyi ve sosyal medya bağımlılığıyla anlamlı düzeyde ilişkili olduğu belirlenmiştir. Benzer bulgulara Kircaburun tarafından yapılan araştırmada da rastlanıldığı görülmektedir (37). Banjanin, ve arkadaşları ile Tan ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmalarda günlük internet kullanımı ile depresyon düzeyi arasında anlamlı ilişki olduğu rapor edilmiştir (38-39). Budak ve arkadaşlarının üniversite öğrencilerinde internet bağımlılık düzeyinin psikopatolojik belirtilerde artışa neden olduğunu tespit etmesi, bu araştırmanın bulgularını desteklemektedir(40). Cotten ve arkadaşları ile Moreno ve arkadaşları tarafından yapılan araştırmaların sonuçları ise bu çalışmanın bulgularıyla çelişmektedir (41,42). Kircaburun'a göre öğrenciler gerçek yaşamdan ve fiziksel etkileşimlerden ne kadar uzak dururlarsa depresyona girme olasılıkları o kadar artacaktır (37). Dolayısıyla günlük internet kullanım süreleri fazla olan öğrencilerin depresyon düzeylerinin artması salgın döneminde beklenen bir sonuç olarak görülebilir.

Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin orta düzeyde depresyon belirtileri gösterdikleri görülmektedir. COVID-19 salgınının üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerinde kalıcı etkilere neden olup olmadığının belirlenmesi amacıyla gelecekte yapılacak araştırmaların bulguları önem arz etmektedir. Bu çalışmada üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerini yordayabileceği düşünülen bazı bağımsız değişkenler (cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim düzeyi, günlük internet kullanım süresi) ele alınmıştır. Bu değişkenlerin depresyon üzerinde etkili olmadığı saptanmıştır. Dolayısıyla ileride yapılacak araştırmalarda farklı bağımsız değişkenlerin ele alınması depresyonun nedenlerinin belirlenmesi açısından önemli olabilir. COVID-19 salgınında üniversite öğrencilerinin depresyon düzeylerinin, sosyal medya bağımlılıklarının önemli bir yordayıcısı olduğu belirlenmiştir. Salgın döneminde fiziksel mesafenin korunması nedeniyle sosyalleşme ve iletişim ihtiyacını gideremeyen bireylerin depresyon düzeylerinin arttığı ve artan ihtiyacını gidermek amacıyla sosyal medya bağımlısı oldukları düşünülmektedir. Bu bakımdan öğrencilerin sosyalleşme ve iletişim ihtiyacının giderilmesi amacıyla evlerde bir takım aktivitelerin yapılması depresyon ve sosyal medya bağımlılığıyla mücadele etme açısından faydalı olabilir. Bu aktivitelerden bazıları aile bireylerinin gün içerisinde birbirleriyle sıklıkla iletişime geçmeleri, ev içi sorumlulukları paylaşmaları, günün belirli saatlerinde arkadaşlarla veya akrabalarla sesli veya görüntülü olarak iletişime geçmeleridir. Ayrıca üniversitelerde yapılan uzaktan eğitim derslerindeki eş zamanlı (senkron) uygulamalarda öğretim elemanlarının tek yönlü iletişimden kaçınarak, öğrencilerin katılımını artıracak girişimlerde bulunması önerilmektedir.

COVID-19'un ruh sağlığı ve sosyal medya bağımlılığı üzerindeki etkilerine ilişkin politika kararlarına yön vermek, önleme çabalarını desteklemek, tedavi programlarını ve toplum destek sistemlerini bilgilendirmek için gelecekte yapılacak araştırmalara ihtiyaç vardır. Ayrıca COVID-19 pandemisinden olumsuz etkilenen ruh sağlığının ve buna bağlı sosyal medya bağımlılığının uzun vadeli yordayıcılarını keşfetmek için boylamsal araştırmalara ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

KAYNAKLAR

1. WHO. COVID-19 PHEIC Global Research and Innovation Forum: Towards a Research Roadmap. <https://www.who.int/news-room/detail/12-02-2020-world-experts-and-funders-set-priorities-for-covid-19-research> (20 Ağustos 2020 tarihinde alındı).
2. Garcia-Priego BA, Triana-Romero A, Pinto-Galvez SM, et al. Anxiety, depression, attitudes, and internet addiction during the initial phase of the 2019 coronavirus disease (COVID-19) epidemic: a cross-sectional study in Mexico. medRxiv 2020; doi: 10.1101/2020.05.10.20095844.
3. Krings A, Heeren A, Fontaine P, Blairy S. Attentional biases in depression: Relation to disorder severity, rumination, and anhedonia. Compr Psychiatry 2020; 100: 152173.
4. Phua DH, Tang HK, Tham KY. Coping responses of emergency physicians and nurses to the 2003 severe acute respiratory syndrome outbreak. Acad Emerg Med 2005; 12: 322-328.
5. Newby JM, O'Moore K, Tang S, et al. Acute mental health responses during the COVID-19 pandemic in Australia. PLoS One 2020; 15: e0236562.
6. Karamustafalıoğlu O, Yumrukçal H. Depresyon ve anksiyete bozuklukları. Şişli Etfal Hastanesi Tıp Bülteni 2011; 45: 65-74.
7. APA. What is Depression? <https://www.psychiatry.org/patients-families/depression/what-is-depression> (16 Ağustos 2020'de ulaşıldı).
8. APA. DSM-5. Depressive Disorder. <https://cdn.website-editor.net/30f11123991548a0af708722d458e476/files/uploaded/DSM%2520V.pdf> (16 Ağustos 2020'de ulaşıldı).
9. Bertone-Johnson ER. Vitamin D and the occurrence of depression: causal association or circumstantial evidence? Nutr Rev 2009; 67: 481-492.
10. Truschel J. Depression Definition and DSM-5 Diagnostic Criteria. <https://www.psychom.net/depression-definition-dsm-5-diagnostic-criteria/> (10 Ağustos tarihinde alındı).
11. Bastani P, Bahrami MA. COVID-19 Related Misinformation on Social Media: A Qualitative Study from Iran. J Med Internet Res. 2020; doi: 10.2196/18932.
12. Zhao Y, Zhang J. Consumer health information seeking in social media: a literature review. Health Info Libr J 2017; 34: 268-283.
13. Echeburua E, de Corral P. Addiction to new technologies and to online social networking in young people: A new challenge. Adicciones 2010; 22: 91-95.
14. Stankovska G, Angelkovska S, Grncarovska SP. Social networks use, loneliness and academic performance among university students. Higher Education, Lifelong Learning & Social Inclusion 2016; 14: 255-261.
15. Kouzy R, Abi Jaoude J, Kraitem A. Coronavirus goes viral: quantifying the COVID-19 misinformation epidemic on Twitter. Cureus 2020; 12: 1-9.
16. Ahmad AR, Murad HR. The impact of social media on panic during the COVID-19 pandemic in Iraqi Kurdistan: online questionnaire study. J Med Internet Res 2020; 22: e19556.
17. Çınar M, Bahçeci F, Dikmen S. Examining internet addiction levels of high school last-grade students. Educational Research and Reviews 2020; 15: 233-241.
18. WHO. Mental health & COVID-19. <https://www.who.int/teams/mental-health-and-substance-use/covid-19> (20 Ağustos 2020 tarihinde alındı).
19. Singh S, Dixit A, Joshi G. Is compulsive social media use amid COVID-19 pandemic addictive behavior or coping mechanism?. Asian J Psychiatry 2020; 54: 102290.
20. Balcı Ş, Baloğlu E. Sosyal medya bağımlılığı ile depresyon arasındaki ilişki: " üniversite gençliği üzerine bir saha araştırması". İletişim 2018; 29: 209-233.
21. Karadağ A, Akçınar B. Üniversite öğrencilerinde sosyal medya bağımlılığı ve psikolojik semptomlar arasındaki ilişki. Bağımlılık Dergisi 2019; 20: 154-166.
22. Sümer N. Yapısal eşitlik modelleri. Türk Psikoloji Yazıları 2000; 3: 49-74.
23. Tuncer M, Dikmen M. Burns depresyon ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. Journal of Social And Humanities Sciences Research (JSHSR) 2019; 6: 2848-2857.
24. Karaca F, Yıldırım OG, Kulaksız T. Social network addiction scale development: Validity and reliability study. Addicta: The Turkish Journal on Addictions 2019; 6: 337-360.
25. Tabachnick BG, Fidell LS. Using Multivariate Statistics, 4. Baskı, MA: Allyn&Bacon, Inc, 2001: 1-14.
26. Russell B, Purcell J. Online Research Essentials: Designing and Implementing Research Studies. Pjiladelphia: Wiley, 2009.

26. Taşpınar M. Sosyal Bilimlerde SPSS Uygulamalı Nicel Veri Analizi. Ankara: Pegem Akademi, 2017: 194-195.
27. Schermelleh-Engel K, Moosbrugger H, Müller H. Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online* 2003; 8: 23-74.
28. Cohen J. Quantitative methods in psychology: A power primer. *Psychol. Bull.* 1992; 112: 1155-1159.
29. Simoncic TE, Kuhlman KR, Vargas I, et al. Facebook use and depressive symptomatology: Investigating the role of neuroticism and extraversion in youth. *Comput Human Behav*, 2014; 40: 1-5.
30. Steers MN, Wickham RE, Acitelli LK. Seeing everyone else's HighlightReels: how Facebook usage is linked to depressive symptoms. *J Soc Clin Psychol* 2014; 33: 701-731.
31. De la Peña A, Quintanilla C. Share, like and achieve: the power of Facebook to reach health-related goals. *Int J Consum Stud* 2015; 39: 495-505.
32. Üstün A, Bayar A. Üniversite öğrencilerinin depresyon, anksiyete ve stres düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi* 2015; 4: 384-390.
33. Czeisler ME, Rashon IL, Petrosky E, et al. Mental health, substance use, and suicidal ideation during the COVID-19 pandemic. *MMWR Morb Mortal Wkly Rep* 2020; 69: 1049-1057.
34. Ünal S. Depresyon ve kişilik. *Duygudurum Bozuklukları Dizisi* 2000; 2: 72-76.
35. Seabrook EM, Kern ML, Rickard NS. Social networking sites, depression, and anxiety: a systematic review. *JMIR Ment health*, 2016; 3(4): e50.
36. Kırcaburun K. Self-esteem, daily internet use and social media addiction as predictors of depression among Turkish adolescents. *Journal of Education and Practice* 2016; 7: 64-72.
37. Banjanin N, Banjanin N, Dimitrijevic I, Pantic I. Relationship between internet use and depression: Focus on physiological mood oscillations, social networking and online addictive behavior. *Comput Human Behav* 2015; 43: 308-312.
38. Tan Y, Chen Y, Lu Y, Li L. Exploring associations between problematic internet use, depressive symptoms and sleep disturbance among Southern Chinese adolescents. *Int J Environ Res Public Health* 2016; 13: 313-325.
39. Budak E, Taymur I, Askin R, et al. (2015). Relationship between internet addiction, psychopathology and self-esteem among university students. *European Research Journal* 2015; 1: 128-135.
40. Cotten SR, Ford G, Ford S, Hale TM. Internet use and depression among retired older adults in the United States: A longitudinal analysis. *J Gerontol B Psychol Sci Soc Sci* 2014; 69: 763-771.
41. Moreno MA, Jelenchick LA, Breland DJ. Exploring depression and problematic internet use among college females: A multisite study. *Comput Human Behav* 2015; 49: 601-607.
42. Çayırılı E. Sosyal medya kullanım özelliklerinin kişilik yapıları, yaşam doyumu ve depresyon açısından incelenmesi. İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji, 2017.
43. Hao K, Basu T. The coronavirus is the first true social-media "infodemic". <https://www.technologyreview.com/2020/02/12/844851/the-coronavirus-is-the-first-true-social-media-infodemic/> (17 Ağustos 2020'de ulaşıldı).
44. Kaysı F, Aydemir E. Uzaktan eğitim süreçlerindeki etkileşim boyutlarının değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi (SOBİDER)* 2017; 4: 778-790.